

Szirányi Péter–Tóth Tiborné

Hátrányos helyzetű fiatalok középfokú képzése

A hátránykompenzáló középiskolai képzés – úgy tűnik – megtalálta helyét és elnyerte rangját a mosonmagyaróvári Kossuth Lajos Gimnáziumban. A kísérlet kezdő éveinek nehézségei, a tapasztalatok alapján végzett folyamatos korrekció végül olyan programot hozott létre, amely vállalhatja térségünk rászoruló tanulóinak sikeres oktatását, nevelését.

Iskolarendszerünk egyik legvitatottabb kérdése, hogy milyen mértékben vállaljanak iskoláink nivelláló, illetve differenciáló funkciót. A rendszerváltás után kialakult liberális oktatáspolitikai differenciálás túlsúlyának kedvezett. Nagyon sok tehetséggondozó program indult, s a szerkezetváltó gimnáziumok is a szellemi elit képzésére szerveződtek. A tehetségfeltárás, tehetséggondozás deklarált felvállalása – a „minőség” garantálásával – mindenképpen jövnök biztosítéka. Hisz a holnap értelmiségének szellemi kincse a tét.

Kevesebb szó esik az átlagos adottságú gyerekek képzéséről, a hagyományos középiskola megújításáról, megújulásáról. S alig beszélünk, publikálunk a hátrányos helyzetű gyerekek iskoláztatásáról, a hátránykompenzálásról, amely a képességfejlesztéstől a szociális hátrányok leküzdéséig, egyfajta életmódkultúra elsajátításáig terjed. Pedig ifjúságunknak ez a rétege a legszélesebb, s társadalmilag a legveszélyeztetettebb. 1992-es adatok szerint a 16. életévet betöltött korosztálynak mindössze 72%-a végzi el az általános iskolát. S mi lesz a fennmaradó 28%-kal? Hisz ők már ab ovo potenciális munkanélküliek. Az általános iskolát végzettek körülbelül 92%-a tanul tovább középfokon. A tovább nem tanuló 8% esélyes a munkanélküliségre. S ha ehhez a szakmunkásképzés nehéz helyzetéből származó kapacitásszűkülést és a munkavállalási nehézségeket is hozzávesszük, a közeljövőben az ifjúsági munkanélküliség megdöbbentő mértékével számolhatunk. A helyzet nagyon elkeserítő.

Köztudott, hogy az iskolázottság, az életmód és a munkanélküliség között szoros összefüggés van. A szociális hátrányok csak súlyosbítják a helyzetet, s a „kitorés” lehetőségét a minimumra csökkentik. A munkanélküliséget elhárító programok, átképzések rövid távú segítséget ígérnek, nyújtanak. A legsúlyosabb gondokat azonban nem oldják meg: nem adnak szociális hátránykompenzálást, nem célozzák meg (vagy csak nagyon speciálisan) a képességfejlesztést, a kulturális szint emelésének hiányában nem nyújtanak életmód-változtatási alternatívát. Mindez csak egy hosszabb távú, speciális programmal lenne megoldható, amelynek létjogosultsága a mai iskolarendszerben még nem eléggé ismert és elismert. Egy ilyen program kimunkálását kísérlete meg a mosonmagyaróvári Kossuth Lajos Gimnázium 1989-ben. A gimnáziumi ifjúsági tagozat kísérlete 1990-ben indult, s 1993-ban bővült ki a szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők további képzésével is.

A Kossuth Lajos Gimnázium sajátos oktatási feladatot lát el Mosonmagyaróváron. 1993-ig egy kisváros egyetlen gimnáziuma lévén, vállalnia kellett a város minden oktatási igényének teljesítését – beleértve a hátrányos helyzetű gyermekek

képzését is. Mivel 1987-től országos beiskolázással magyar–német két tannyelvű oktatás is folyik intézményünkben, sajátos helyzetbe kerültünk. A két tannyelvű oktatás kísérletét iskolakísérletté szélesítettük, kialakítván egy olyan háromszintű iskolastruktúrát, amely minden iskolahasználói igényt kielégít. A legfelső, tehetség-gondozó szinten két tannyelvű és hatosztályos gimnáziumi oktatás folyik. A középső szint a hagyományos gimnáziumé a klasszikus, továbbtanulásra felkészítő céllal. A harmadik szinten általános gimnáziumi képzést folytatunk hátránykompenzációval, szakmaszerzésre készítjük elő tanítványainkat. Szintjeink között rugalmas átjárhatóságot biztosítottunk, amelyet vizsgarendszerünk is segít. Az első és részben a harmadik szint programjának kidolgozása (tantervek, foglalkozási tervek, követelmény- és vizsgarendszer) tantestületünk munkája. Hatosztályos gimnáziumi programunkkal 1993/94-ben a hazai iskolák 1/6-a dolgozott. Az ifjúsági tagozat programját mintegy tíz iskola vette át. Iskolakísérleti koncepciónk – a háromszintű képzési rendszer – eddig három követő iskolára talált.

Az ifjúsági tagozat

Az ifjúsági tagozat jelenleg (az 1991. XCI. tv. 3. sz. melléklet 9. pontja szerint) a nappali tagozat gimnáziumi tanulóinak normatívájával támogatott, heti 4+1 napos délutáni képzés. Tan- és óratervét a változó körülmények szerint többször módosította a tagozatvezetés, azt részben saját munkával készítette el.

A tanítás alapja a levelező gimnázium 1989-ben még létező tanterve és követelményrendszere volt, s a tanulók a dolgozók gimnáziumának tankönyveiből tanultak, otthoni munkájuk egy részét a gyakorlóórákra áthelyezve. A hivatalos levelező tantervek és tankönyvek „elenyészése” után, jelenleg a nappali gimnáziumi tantervek minimuma (törzsanyaga) jelenti az ifjúsági tagozat oktatási bázisát. Néhány tárgyban eleve a teljes nappali gimnáziumi tanterv van érvényben, néhányban pedig saját terv készült.

Az iskolában már korábban is létezett levelező tagozat tehát lehetőséget adott az ifjúsági tagozatos osztályok számára a nappali képzést pótló működésre, s ezzel a demográfiai hullám „levezetésére” is.

A tagozat céljai, jellege, beiskolázása

Az iskolavezetés a tagozat engedélyezési eljárása során az alábbi *célokat* fogalmazta meg:

1. A tanköteles idő tartalmas neveléssel és oktatással történő kitöltése.
2. Egy későbbi, akár érettségihez kötött, minőségi szakma választásának megalapozása. A tagozat az elemi, általános műveltséget és neveltségi szintet elsősorban nevelőmunkával tudja tanulóinak biztosítani, osztályfőnöki és ifjúságvédelmi gondoskodással, oktatási színvonalával pedig a felnőtt korúak érettségi követelményeinek teljesítését biztosíthatja.
3. A törekvőbb tanulók esetében az ifjúsági tagozat az I. év végén a nappali tagozatra történő átlépést is biztosítani kívánja, ily módon pályakorrekciós szerepet is betöltene.

A tagozat *jellegét*, az első évek kísérletező változtatásai dacára, kezdetektől a korlátozott tananyag és az elmélyítő gyakorlás, az úgynevezett tanuló-gyakorló órák határozták meg. A dolgozók gimnáziumának levelező tagozatán mindenkor érvényes tanterv előírt óráihoz azok 60–80%-ában járultak hozzá ezek a gyakorlóórák.

Az ifjúsági tagozaton kezdetben heti 16, illetve 18, majd a minisztériumi javaslat alapján 21 órában folyt a tanítás. A minisztériumi engedélyező hatóság elvárása volt (1991 tavaszán), hogy az iskola „az eredetileg megfogalmazott célok és jelleg megtartásával a kísérleti oktatási formát közelítse a nappali képzéshez”. Ennek megfelelően a *tanítási idő bővítésére* került sor. A levelező óraterv

- az I. osztályban heti 1,5 osztályfőnöki, 1 ének-zenei és 2 technikaórával,
- az I-IV. osztályban heti 3 fakultatív nyelvórával,
- a II. osztályban heti 2 technikaórával,
- a II-IV. osztályban heti 0,5 osztályfőnöki órával bővült.

Az ének-zenét a nappali tagozat I. osztályos, a technikát a nappali tagozat I-II. osztályos, az idegen nyelvet az I-IV. osztályos normál tanterv alapján oktatjuk.

A többi tárgyban az eredeti jelleg szerint a levelező óratervek óraszámait heti 6,5-7,5 tanuló-gyakorlóórával egészítettük ki.

A tagozaton a *beiskolázás helyzete* napjainkig a következőképpen alakult (1. táblázat):

1. táblázat — A tanulói létszámok 1989-től 1992 őszeig

Tanév	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93
IV.	15	22 ¹	levelező osztályként	
III.	—	28	26 ²	32
II. a.	—	—	33 ³	33
II b.	—	—	28 ³	
I. a.	—	—	—	40
I. b.	—	—	—	42

¹ Az I. osztályos (eredeti) létszámból 12 fő

² Az I. osztályos (eredeti) létszámból 19 fő

³ A tanév végén 26 fő tett sikeres vizgát a két osztályból összesen! (Hat tanuló pótvizsga után folytathatta tanulmányait.)

Tanulmányait nappali tagozaton folytatta

a III.-ból két fő a II. osztályban

a 2.a.-ból egy fő a II. osztályban

A létszámadatok egyszerre igazolják a megindítás nehézségeit és a tagozat szükségességét. Az 1992/93-as tanév „csúcspontja” mögött természetesen a demográfiai hullám helyi tetőzése állt, de már szerepe volt benne az új oktatási forma legitimitációjának is. Az addig nagyszámú lemorzsolódás ellenére a stabilizálódott és feltöltött III., illetve II. osztály bebizonyította a helyi közvéleménynek is, hogy az ifjúsági tagozat teljes értékű középiskola!

A létszámadatokból kitűnik az ifjúsági tagozat felszívóképessége is: a nappali tagozaton a magasabb minőségi követelményekkel, a továbbtanulásra felkészítéssel nem bíró, kudarcot valló tanulók az ifjúsági tagozaton sikeresen folytatják tanulmányaikat. Eddig a nappali tagozatról az ifjúsági tagozatra összesen 25 tanuló került át az alábbi bontásban: a IV. évfolyamból a II. osztályba: tíz tanuló, a III. évfolyamból a II. osztályba: hét, a III. osztályba pedig hat tanuló, a II. évfolyamból a II. osztályba két tanuló.

Az első három év tapasztalatai

A későbbi ifjúsági tagozat legelső évfolyamának indítása (háromnapos oktatással) megelőzte a minisztériumi javaslatot, és így a viszonylag alacsony óraszámmal csak afféle kibővített levelező oktatásként futott. A gyenge eredmények, a nagyarányú lemorzsolódás végül is a második év után összevonáshoz vezetett: a párhuzamos levelező gimnáziumi osztállyal együtt háromnapos tanításban, de tisztán levelező követelményekkel folytatta az osztály az 1991/92-es tanévet.

Ebben az osztályban végül 23, a megfelelő nappali évfolyammal közelítőleg azonos korú tanulót készített fel heti két többletanítási nappal az iskola a levelező rendszerű érettségire. Az osztály „ifjúsági tagozatos” múltja és ennek a nevelőmunkában érezhető hatása (a korábbi több osztályfőnöki óra nem múlt el nyomtalanul) lemérhető volt nyolc-tíz érettségiző tanuló szép eredményében.

A következő két évfolyamon történt a tagozat „bejáratása”. A megnövelt tanítási idő (négy napos oktatás) és a változatlanul levelező törzsanyag, ha nem is könnyen, de lehetővé tette, hogy a II. évfolyamra kialakuljon az osztályoknak egy, az érettségig biztosan elvezethető magja. Sajnos az I. évfolyamon mindkét alkalommal jelentős, az 1991/92-ben tanulmányait kezdő osztályban már katasztrofális méretű lemorzsolódás volt ennek az ára.

Az alaptantárgyak tanításának itt alkalmazható sajátos módszereit is e két évfolyamon dolgozták ki, sajátították el a szaktanárok. A gyakorlóórák nagyobb száma a folyamatos számonkérésre is lehetőséget adott, ugyanakkor a félévi, év végi vizsgák – a felkészüléssel és ismétléssel – elmélyítették és jobban mérhetővé tették a tanulók tudását. A vizsgarendszer csak 1992-ben forrt ki teljesen. A vizsgára való felkészülés idejének megnövekedésével pedig 1993 júniusában a korábbinál nagyobb súlyt kapott.

Az első osztályok tanulmányi eredménye igen szerény volt. Az év végi tantárgyi átlagok (1991/92) az összehasonlítható tantárgyakban az alábbiak szerint alakultak (2. táblázat, az előző táblázat osztálymegjelölésével):

2. táblázat — A tantárgyi átlagok az 1991/92-es tanév végén

Osztály	II.a.	II.b.	III.
Magyar irodalom	2,15	2,19	3,34
Magyar nyelv	2,34	2,07	3,26
Történelem	2,19	2,07	3,42
Matematika	2,30	1,88	2,84
Fizika	2,19	1,96	2,84
Kémia	2,26	2,38	3,23
Tantárgyi bukások száma	23	42	-

A III. osztály a kiváló osztályfőnöki munka s valószínűleg az osztály szerencsésebb összetétele következtében végül elérte a tagozat felállításának célját. A második évet bukás nélkül, elfogadható átlageredménnyel és nagy ambícióval fejezte be. (Ezt mutatta, hogy tantárgyi és gyakorlati fakultációra összesen 24 fő jelentkezett az osztályból.) A nappali tagozatú osztályokkal összehasonlítva is elfogadható volt a fegyelmi helyzet és a hiányzási mutatószám is.

A következő évfolyamon azonban szinte semmi eredménye sem született a kísérletnek:

- a 61 beiratkozott tanulóból 28 (45,9%) maradt vagy bukott ki,

- az 52 osztályozott tanuló 312 alaptantárgyi jegyéből 65 volt elégtelen,
- a tantárgyi átlageredmények alacsonyak voltak: az 52 osztályozott tanuló mindössze két jeles és 18 jó érdemjegyet szerzett.

Súlyos gondokat okozott a tanulók fegyelmetlensége, érdektelensége. A lemorzsolódott kilenc főből öt fiatal igazolatlan órái miatt maradt ki. A fegyelmetlenségek - a vandalizmusig terjedtek (a poroltó kinyitása, vízzel elárasztás stb.), a tantermekben keletkezett kár miatt általános kártérítést kellett kiszabni. Nem sokat segített a szülői értekezletek, fogadóórák és a fegyelmi tárgyalások rendszere sem.

Az okok vizsgálata során megállapíthatta az iskolavezetés: a motiválatlanul érkező gyenge tanulók sokasága volt a kudarc alapja.

Az osztályfőnökök személyének kiválasztása sem volt eléggé körültekintő - erős egyéniségű, határozottan fegyelmező tanárok jöhetnek csak szóba az ilyen problémás osztályok vezetőiként. (E szempont szerint kérte fel az iskolavezetés a két osztályfőnököt az 1992/93-as tanév első osztályaiban.)

A súlyos kudarcból s annak tapasztalataiból azt a következtetést kellett levonnunk, hogy az ifjúsági tagozaton is biztosítani kell a tanulók életkorának megfelelő testmozgást. A tagozat nappali „fejkvótával” történt ellátása (1992. január 1. óta) ezt lehetővé is tette. Ennek érdekében bevezettük a testnevelés tárgy összesen ötórás tanítását (heti három, illetve két órában egy-egy tanévben), saját tanterv alapján. A tagozat óraterve ismét bővült (s még hozzá egy énekórával a II. évfolyamon), és ezzel napjainkig véglegessé vált. (1. melléklet)

Feltétlenül szükséges további lépés volt a tanulók egyéni korrepetálásának, felzárkóztatásának rendszerbe állítása. Ezzel a heti négynapos tanítást ötre emelhetjük, s a tagozatot a nappalihoz még jobban közelítettük.

Az ifjúsági tagozat teljes kiépülése - értékelés 1994-ben

A tagozat mint a mosonmagyaróvári Kossuth Lajos Gimnázium oktatási struktúrájának harmadik, „korrekciós” szintje az 1993/94-es tanévvel elnyerte végső formáját. Az első, mindvégig ifjúsági osztály ebben a tanévben érettségizett. Az előző tanévekben felvetődött feladatok is ekkor oldódtak meg (többségükben): az 1994/95-ös tanévet tehát úgy kezdhette a tagozat, hogy sem az óratervben, sem a tanév programjában nem kellett jelentős változtatásokat kezdeményezni.

Az 1993/94-es tanévben debütált ugyanakkor a tagozat „elágazása”, a Szakmunkások Ifjúsági Tagozata, iskolai rövidítéssel, a SZIT. Ez a szakmunkás-képzőt végzett fiatalok munkanélküliségét elhárító (elodázó) országos program részeként minisztériumi engedéllyel indított osztály az önkormányzattal történt egyeztetés után Mosonmagyaróváron beépült a már működő ifjúsági tagozatba. A „dolgozók hároméves szakközépiskolája intenzív nappali tagozata” 1993-ban megalakult országos szakmai fórumának (igazgatói értekezletének) ajánlásait figyelembe véve alakítottuk ki az új típusú osztály óratervét. Lehetővé tettük az érettségi vizsga előkészítésén túl a nyelvtanulást és egy második szakma megszerzését a tagozaton. (2. melléklet)

Az ifjúsági tagozat helyzete, társadalmi megítélése

1992 óta további, észlelhetően pozitív változások mentek végbe e területen. A tagozat társadalmi megítélése továbbra is kedvező maradt, a SZIT-tel pedig újabb

körökben vált ismertté. Az 1994/95-ös tanévre megnövekedett mosonmagyaróvári továbbtanulási lehetőségek, a versenyhelyzet dacára nem jelentett gondot az új osztály indítása. Az ifjúsági iskolaforma iránt városunkban és környékén jelentős társadalmi érdeklődés van továbbra is! Érdemes megjegyezni, hogy az új SZIT-osztályba több olyan tanuló is jelentkezett, aki szakmaszerzés előtt már megpróbálkozott a tanközelesek ifjúsági tagozatával is. Akkor kudarcot vallottak, most visszajöttek – bizalommal – az iskolába!

A tantestületen belül korábban létezett „ellentábor” hangja is jóval halkabb lett az elmúlt tanévben, ha meg még nem is szűnt. Sokat számított, hogy az ifjúsági (és levelező) tagozat tanári kara kibővült és megerősödött, hogy a tagozaton fő-, illetve megosztott státusban tanító tanárok tartották az órák kb. 45%-át. A minimumra szorult vissza azoknak a tanároknak a száma, akik nem önként, hanem a feladat kényszeréből vállalták a délutáni tanítást. Az is segítette a tagozat presztíznövekedésében, hogy kiváló kollégák vállalták önként is, mintegy a pedagógiai kísérlet örömeivel a tagozaton való tanítást. A tagozati struktúra véglegesítése és szerves beépülése a Kossuth Lajos Gimnázium életébe szintén visszaszorította a kritikákat. A testnevelés, az ének tanítása a tagozat osztályaiban, a gépírás fakultáció és a SZIT számítástechnikai programja egész munkaközösségekkel ismertette meg és el az itteni munkát. A lelkesen és kiváló eredménnyel oktató külső óraadók példája is hatott, s még az oktatásra némi kényszerrel rábírt némettanárok is pozitív véleményformálói lettek a tagozat megítélésének, miután bekapcsolódtak az oktatói munkába. Az óraadókkal együtt összesen 27 kartárs tanított az ifjúsági tagozaton. Ennyi ember közös munkája pedig már semmiféle előítélettel nem kérdőjelezhető meg – különösen, ha (ugyan szerény) eredménnyel is jár.

A tanulólétszám stabilizálódása az ifjúsági tagozaton

A szilárd kereteit, oktatási és nevelői struktúráját elnyert tagozat szembevetve pozitív változása volt az előző tanévben az osztálylétszámok stabilizálódása. Az 1993/94-es tanévben a korábbinál jóval kisebb volt a tanulói fluktuáció: pro és kontra. Jelentősen csökkent a lemorzsolódás, és sokkal kevesebb lett a nappali tagozatról „menekült” vagy átirányított tanulók száma is. (Ez az ottani minőségi beiskolázás következménye!)

3. táblázat — A tanulólétszám az 1993/94-es tanévben

Osztály	Előző tanév végi tanulólétszám ¹	Év elejei (1993. szept.) tanulólétszám	Év végi (1994. jún.) tanulólétszám	Lemorzsolódás- többlet
I.	35	33	32	-1
SZIT	34	32	28	-4 ²
II. a	34	32	30	-2
II. b	30	27	28	+1
III.	26	26	25	-1
IV.	31	31	32	+1

¹ Javítóvizsgára utaltakkal együtt.

² Három fő a felnőttek levelező osztályában folytatta tanulmányait.

Az osztályfőnökök és az osztályukban tanító tanárok következetes munkájának eredménye, hogy a tagozat átlagában a magatartás és munkafegyelem is javult. Az egy tanulóra jutó hiányzás óraszám arányaiban sem több, mint a

nappali tagozaton (az ifjúsági tagozaton az éves óraszám a nappali 70%-a!). A hat osztály átlaga 48 óra/tanuló az év során, a nappali osztályokban 66,9 óra/tanuló.

A III. és IV. osztály létszáma gyakorlatilag már nem változott a tanév során. A III. osztályban a társadalmi ismeretek tantárgyban elvégzett időmérleg-felmérés a tanulók napirendjének rögzülését is bizonyította. (A felmérés idej eredménye nagyjából összhangban volt az előző évben az idej IV. osztályosoknál végzett hasonló vizsgálattal!) A délutáni tanítás ehhez igazodó napirendet alakított ki, és tett természetessé. Ez a napirend a tanulók 3/4-énél délelőtti házimunkákat is tartalmaz, átlagban mintegy másfél órányit: takarítást, bevásárlást, a lányok esetében főzést is. Feltűnően sokat alszanak a tanulók, az életkori szükséghez képest is: 9,5 órát átlagban (néhányan 11 órát!). Rendszeresen tanulnak is az iskolakezdet előtt, 10-11 órától 12-ig, de osztályátlagban csak napi egy-egy órát! Ez a tanulmányi eredményekkel összhangban is van, az évközi osztályzatokat illetően, a félévi és év végi vizsgák előtt ugyanis a kampánytanulás mennyisége igyekszik a mulasztásokat pótolni.

A megszilárdult és rögzült napirend eredményeként a III. osztályban már nem okozott nagyobb gondot az iskolába érkezés, a pontos kezdés, szemben az alsóbb osztályokkal. A IV. osztály példája azonban bizonyítja (akik délelőtt járhatnak), hogy a tanulók a délutáni tanulást kényszermegoldásként fogadják csak el, a délelőtti „iskolát” többre becsülték.

Változtatások az 1993/94-es tanévben

A korábbi évek tapasztalatai alapján az 1993. évi értékelésben több változtatási javaslat is megfogalmazódott. Ezek sorsa az alábbiak szerint alakult.

1. A korrepetálási órák rendszerével kell javítani a tanulmányi eredményeken, bár az 1993/94-es tanév végén a tanulmányi eredmények árnyalatnyival javultak az előző évihez képest (4. táblázat).

4. táblázat — A főtantárgyak átlaga a tagozatokon (1993/94-es tanév végén)

Főtárgyak	Ifjúsági 1993 (4 osztály)	Ifjúsági 1994 (5 osztály)	SZIT 1994 (1 osztály)
Magyar irodalom	2,32	2,7	2,9
Magyar nyelv	2,35	2,6	2,8
Történelem	3,02	3,1	2,7
Matematika	2,2	2,3	2,5
Fizika	2,12	2,6	2,6
Kémia	2,82	2,7	2,9
Főtárgyak átlaga	2,47	2,66	2,73

Jelentősebben, megközelítően harmadára csökkent a tantárgyi bukások száma (143-ról 48-ra).

A valamivel jobb eredmény mögött a részben megvalósult korrepetálási rendszer állt. Az I., II.a és b, valamint a III. osztályban péntekenként tarthattak a szaktanárok az erre rászorulóknak korrepetálást, szervezett, tanórai keretben. (Az iskola anyagi helyzete csak a valóban indokolt esetekben engedte meg e többletfoglalkozásokat).

A szaktanárok minden osztályban tartottak az év végén három összefoglaló, korrepetálási napot. Ugyancsak a jobb felkészülést segítette elő, hogy mind a

félévi, mind az év végi vizsgák előtt egész hetes felkészülési szünetet biztosított a tanulóknak a tagozatvezetés. A korrepetálási és tanulmányi szüneti napokkal együtt telt ki osztályonként a tanév tanítási ideje.

IT	I. osztály	125 nap + 10 vizsganap
	II.a osztály	127 nap + 16 korrepetálási nap + 10 vizsganap
	II.b osztály	124 + 20 korrepetálási és vizsganap
	II. osztály	159 nap + 10 vizsganap
SZIT	I. osztály	156 nap + 2 egyéni felkészülés + 10 vizsganap

Ezen felül a tanév során minden osztály egy vagy két napon tanítási kiránduláson vett részt.

2. A vizsgarendszer biztosítja az ismétlés- és teljesítménykényszerrel a tanuló tudásának elmélyítését és rögzítését.

Az első, mindvégig ifjúsági tagozatos osztály érettségije bizonyította a beszámoló- és vizsgarendszer helyességét: a szerény képességű tanulók is gyakorlatlan léptek föl, képesek voltak optimális teljesítményre, nem rontotta azt a stresszhatás. A félévi, év végi vizsgák iskolai rendje már az 1992/93-as tanévre kialakult, az elmúlt tanévben nem volt szükség módosításra. A már említett felkészülési idő és év végi összefoglalás könnyebbé és eredményesebbé tette a tanulók számára a vizsgákat: a tanulók harmada a vizsgával javította az évközi gyengébb eredményét.

3. Az ifjúsági tagozatot szervesen be kell kapcsolni az iskola éves programjába! Sikertől elvárni, hogy az ifjúsági tagozati csak a napi tanulmányi idő és a követelmények tekintetében különbözzön a nappali tagozaton tanulók programjától. Az 1993/94-es tanév zárására a nappali osztályokéval együtt megtartott osztályozó konferencián került sor. Az 1994/95-ös tanévnyitót szeptember 1-jén a nappali osztályokéval együtt tartottuk meg. Az ifjúsági tagozat tanéve tehát a nappaliéval azonos hosszúságú lesz.

A tagozat nevelési programja már a korábbi években is a nappali osztályokéhoz kapcsolódott. Ez a gyakorlat folytatódott az elmúlt tanévben is, példája a közös golyabál, szalagavató, diáknap rendezvények, ballagás és tanévzáró ünnepély volt. A szülői értekezletek és szülői fogadónapok rendszere is tovább élt a tagozaton, és hozzájárult a tanulmányi és magatartási fegyelem javításához.

Az első érettségi

Az első érettségi eredménye gyenge közepes tanulmányi és kiváló neveltségi szintet tükrözött.

Az elnök és a vizsgabizottság egyetértett a szaktanári döntésekkel, és a 32 tanuló közül mindössze egynek a magyar irodalom feleletét minősítette elégtelennek. Így a levelező követelmények érvényesítésével elfogadható érettségi született: 31 ifjúsági tagozatos tanulót éretté nyilvánítottak.

A feleletek többsége azonban, különösen a történelem és a magyar irodalom tárgyából csak elégséges szintű volt, és ézt néhány szép szereplés sem tudta ellensúlyozni. Bebizonyosodott, hogy a már a 8. osztály után közepes eredményű, korlátozott érdeklődésű és a különböző problémák, devianciák vagy frusztrációk sorával terhelt tanulók a szorgalmas tanulás ellenére sem váltak képessé a négy év anyagát önállóan összefoglalni és áttekinteni. Sikertől azonban a vizsgán tanári segítséggel teljesíteni a követelmények minimumát. Ebben segítette őket kialakult vizsgarutinjuk és a négy év során az alapismereteket bevéső-ismétlő tanári gyakor-

lat is. Különösen a matematika, biológia, kémia, földrajz és a német tárgy vizsgái mutatták meg, hogy ez feladata az ifjúsági tagozatos oktatásnak. A történelem- és a magyar irodalom feleletek gondja több esetben éppen az volt, hogy a szaktanárok a nappali tagozatos követelmények szerint, túl sok részletismeret elsajátíttását kívánták volna. Tény, hogy e két tárgy anyaga, természeténél fogva, kevésbé „besulykolható”, több egyéni, tanulói önállóságra, meglátásra van szükség a feleletek során mint például a nyelvtananyagban.

A tanulmányi eredményénél nagyobb sikere volt az érettségien is megmutatkozó neveltségnek. A tanulók udvarias kommunikációja, tudatos önismerete megjelent a feleletekben és az egész rendezvényen. Az osztályfőnök elérte legfontosabb feladatát, hozzásegítette tanítványait, „hogy ne érezzék végleges kudarcnak a tagozatot, hogy érdemes új és új célt kitűzni maguk elé, és ezért küzdeni”.

A 31 érettségi bizonyítvány és a 13 sikeres gyakorlati fakultációs záróvizsgapapír biztonságot adhatott a tanulóknak a pályakezdéshez, a sikeresebb életúthoz. Többen közülük már sínen is voltak az érettségi idején: főiskolai vagy szakmai tanulmányokat folytathattak, állást szereztek vagy vállalkozást szerveztek maguknak. Fényesen igazolta az osztály, hogy az életnek tanult.

A Szakmunkások Ifjúsági Tagozata

Az első év nagyjából-egészéből igazolta az előzetes várakozásokat, amiben nagy szerepe volt az osztályfőnöknek és az osztályt tanító kiváló szaktanári karnak. Az óraterp bevált, a 18-19 éves tanulók nagyobb és kezelhetetlen fegyelmi vétség nélkül végigtanulták az évet. Eloszlott (egyelőre) a tagozatvezetésnek az a félelme is, hogy a tanulók tömegesen elhagynák a nappali tagozati osztályt: álláshoz jutva vagy a követelmények elől menekülve. A tanévet záró 28 tanuló zöme érdeklődéssel és a végső célokra törekedve folytatja a II. osztályban tanulmányait.

Sikerült a 2. szakma, a számítástechnikai képesítés megszerzésének lehetőségét is biztosítani a képzésben. A Pannon Agrártudományi Egyetem (PATE) Továbbképzési Intézetével kötött megállapodás értelmében az Intézet szakembere részt vállalt az iskolai vizsgáztatásban. Többször konzultált az iskolai szakmai munkaközösség tanáraival, akik egyébként 1993 októberében a szombathelyi hasonló iskolában is tapasztalatcserén vettek részt.

A megállapodás értelmében a II. év végén letett iskolai vizsga egyben állami alapfokú szakmai bizonyítványhoz is juttatja a tanulókat. Közülük a legjobbak a III. évben önköltséggel (de kedvezményes áron) részt vehetnek a 400 órás középfokú képzésben, és ennek végén, néhány héttel az érettségi vizsga után megszerezhetik a középfokú állami bizonyítványt is, ami lehetőséget ad már a PATE TKI keretében kétéves felsőfokú tanfolyamra, illetve nyelvvizsga-előkészítőre is. A III. évi középfokú képzésben az iskolai fakultatív órakeret terhére kapják a tanulók a 400 óra 37,5%-át.

A második szakma megszerzéséhez kapcsolódik, hogy az érvényes jogszabályok alapján ez részben önköltséges az iskolában is. Az önkormányzat felkérésére a tagozatvezetés elkészítette az előzetes költségvetést, amiből kiderült, hogy csekély, évi 500-750 Ft-os térítési díjat ró majd a tanulókra. A bevezetés lehetőségére számítva ennek értelmében értesítette a pályaválasztási felelős az 1994/95-ös tanévre jelentkezőket. A felvételi beszélgetésen megjelent 38 fő azonban bizonyította, hogy ez a csekély anyagi teher nem csökkent a SZIT létszámát. A híre és

lehetősége viszont, korlátozott propagandája ellenére, már népszerűvé tette a Kossuth Lajos Gimnáziumban működő szakmunkások ifjúsági tagozatú osztályát.

Összegzés

A hátránykompenzáló középiskolai képzés – úgy tűnik – megtalálta helyét és elnyerte rangját a mosonmagyaróvári Kossuth Lajos Gimnáziumban. A kísérlet kezdő éveinek nehézségei, a tapasztalatok alapján végzett folyamatos korrekció végül olyan programot hozott létre, amely vállalhatja térségünk rászoruló tanulóinak sikeres oktatását, nevelését.

Az eltelt öt év tapasztalatai egy új típusú középfokú képzés szükségességét igazolták. Itt nem csupán a didaktikai kultúra „igényekhez” történő igazításáról, a tantervi és követelményrendszer-beli minimum megfogalmazásáról van szó. Még ennél is fontosabb a tanítványok személyiségformálása: a segítségnyújtás az élet dolgaiban való eligazodáshoz s a kulturált életvitel alapjainak a megteremtéséhez a személyiségen belüli feltételrendszer kialakítása. Programunkat ilyen irányban szeretnénk továbbfejleszteni, elmélyíteni.

Megállapítottuk, hogy az első évnél az önismereti és tanulás-módszertani foglalkozásai segítő, megalapozó jellegűek. A felsőbb évfolyamon egy olyan stúdium bevezetését tervezzük, amely életmódkultúra néven heti két órát venne igénybe a tanrendben. Témái között a viselkedéskultúra, kapcsolatteremtés, életmód-szervezés, önmenedzselés stb. szerepelne, s mindez kiegészülne társadalmismereti, vállalkozásszervezési alapismeretekkel. Ezek az ismeretek, a kialakított készségek a társadalmi beilleszkedést, munkanélküliség-elhárítást, az egyéni boldogulást lennének hivatottak elősegíteni.

Talán valamit sikerül majd ledolgoznunk abból a potenciális hátrányból, amelyet a tagozat diákjainak a halmozottan hátrányos szociális helyzete jelent. Ennek jellemzésére konkrét adatokkal is tudunk szolgálni. Az 1993/94-es tanévben iskolakísérletünkhöz kapcsolódóan három kutatási témához nyertünk támogatást a Pedagógus Szakma Megújítási Projekt pályázatán. Ezek egyike az iskola szociális hátterének és belső szelekciós mechanizmusának kutatása volt. (Témavezető *Annási Ferenc*, a Győr-Moson-Sopron Megyei Pedagógiai Intézet igazgatója.) A zárótanulmány részletes, sokirányú elemzéséből az alábbiakat érdemes kiemelni, átgondolni. Az 1993/94. évre beiskolázott tanulók családi háttér szerinti megoszlását mutatja az 5. táblázat.

5. táblázat — A különböző tagozatokon tanuló megoszlása családi hátterük szerint

	Általános tagozat		Ifjúsági tagozat	
	N	%	N	%
Vér szerinti szülővel (édesapa, édesanya) él	80	90,9	28	80,0
Csak az egyik szülővel él	2	2,3	5	14,3
Vér szerinti és nevelőszülővel él	6	6,8	2	5,7
Összesen:	88	100,0	35	100,0

A táblázatból látható, hogy a csonka családból érkező tanulók aránya az ifjúsági tagozaton jóval meghaladja az általános tagozaton hasonló helyzetben levő tanulók arányát. Számuk és arányuk alapján arra a következtetésre lehet jutni, hogy az ifjúsági tagozaton átlagot meghaladó mértékben vannak jelen azok a fiatalok, akiknek a családi háttere az általánoshoz képest kedvezőtlenebb képet mutat.

A szülők társadalmi réteghelyzetéről további információk szerezhetők az alábbi adatsorból (6. táblázat).

6. táblázat — A különböző tagozatokon tanulók szüleinek társadalmi rétegzettségé

	Általános tagozat				Ifjúsági tagozat			
	Apa		Anyá		Apa		Anyá	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Nem dolgozik	4	4,5	12	13,6	6	17,1	3	8,5
Segéd-, illetve betanított munkás	3	3,4	3	3,4	2	5,7	6	17,2
Szakk munkás	32	36,4	15	17,0	6	17,1	8	22,9
Hivatali dolgozó	5	5,7	20	22,8	6	17,1	7	20,0
Magánvállalkozó	15	17,0	8	9,1	8	22,9	7	20,0
Értelmiségi	25	28,4	28	31,8	3	8,6	—	—
Munkanélküli	2	2,3	2	2,3	1	2,9	1	2,9
Nem tudom	2	2,3	—	—	3	8,6	3	8,5
Összesen:	88	100,0	88	100,0	35	100,0	35	100,0

A legjellegzetesebb különbség a két tagozat között az, hogy az ifjúsági tagozaton szinte teljes mértékben hiányzik az értelmiségi szülők csoportja, és az, hogy itt a legmagasabb a nem dolgozó apák aránya. E tagozaton relatív többségben a magánvállalkozó apák (22,9%), illetve a segéd- és szakk munkás anyák (40,0%) vannak. Az általános tagozatra jellegesebb jellemző a szakk munkás (36,4%) vagy értelmiségi apa (28,4%), illetve az értelmiségi (31,8%) vagy hivatali dolgozó anyá (22,7%).

Tanulóink szociális hátrányai tehát egyértelműen kimutathatók. Súlyos következményeit nevelőmunkánkban érezzük. Nap mint nap találkozunk súlyosan sérült személyiségű tanulókkal, felnőtt terheket viselőkkel, a környezetük problémáit feldolgozni nem tudó, devianciába menekülő gyerekekkel. Rajtuk segíteni legalább olyan nehéz (de szép) feladat, mint a kiemelkedő képességű tanulók optimális iskoláztatásán fáradozni.

1. sz. melléklet

Az ifjúsági tagozat az 1992/93-as tanévtől érvényes, módosított óraterve (Az alap-, kiegészítő (tanuló-gyakorló) és az összes óra száma hetente)

	I.		II.		III.		IV.		Összesen	
magyar irodalom	1,5+0,5	2	1,5+0,5	2	1,5+0,5	2	1,5+1	2,5	8,5	
magyar nyelv	0,5+1,5	2	1	1	1	1	1	1	5	
történelem	1 +1	2	1 +1	2	1 +1	2	1,5+1	2,5	8,5	
matematika	1,5+2,5	4	2 +1	3	2 +1,5	3,5	2 +2	4	14,5	
fizika	1 +1	2	1 +1	2	1 +1	2	1,5+1	2,5	8,5	
kémia	1 +1	2	1 +0,5	1,5	1 +0,5	1,5	—	—	5	
biológia	—	—	1 +0,5	1,5	0,5+1	1,5	1 +1	2	5	
földrajz	—	—	0,5+0,5	1	0,5+1	1,5	0,5+1	1,5	4	
testnevelés	—	3	—	2	—	—	—	—	5	
társadalmi ism.	—	—	—	—	0,5+0,5	1	0,5+0,5	1	2	
műv. ism. rajz	—	—	0,5+0,5	1	0,5+0,5	1	0,5+0,5	1	3	
ének-zene	—	1	—	1	—	—	—	—	1	
osztályfőnöki	0,5+1,5	2	0,5+0,5	1	0,5+0,5	1	0,5+0,5	1	5	
technika	—	2	—	2	—	—	—	—	4	
összesen	22	21	21	18	18	18	18	18	12	
fakultatív nyelv	—	3	—	3	—	3	—	3	12	
gyakorlati fakt.	—	—	—	—	—	4	—	4	8	
mindösszesen	25	24	25	25	25	25	25	25	25	

2. sz. melléklet

SZIT tagozat (1993/94) óraterv

óra/hét	I.	II.	III.
magyar	6	5	5
történelem	2	2	3
matematika	4	4	4
német nyelv	3	3	3
fizika	2	2	2
kémia	2	1	2
biológia	1	2	2
földrajz	2	2	-
társadalmi ismeretek	-	1	1
osztályfőnöki	1	1	1
testnevelés	3	2	-
számítástechnika	2	3	5
összesen	20	20	28

Lakatos Andrea., Budapest